

Dokument č. 19

List z prvej porady slovenského katolíckeho biskupského zboru Predsedníctvu Slovenskej národnej rady doručený 22. augusta 1945⁴

Materiál k zasadaniu Predsedníctva Slovenskej národnej rady 4. 9. 1945. (materiál doručený deputáciou slovenských katolíckych biskupov 22. 8. 1945)

Katolícky biskupský zbor z príležitosti svojej prvej porady po obnovení Československej republiky za milú povinnosť si pokladá úctivo pozdraviť Slávne Predsedníctvo Slovenskej národnej rady a uistiť ho, že tak biskupi ako aj klérus plne chápu veľkosť a ťažkosti tých úloh, ktoré dnes Slovenská národná rada a jej orgány čakajú a prejavujú ochotu zapojiť sa do obnoviteľskej práce vlády a jej úradov. V tomto zmysle jednotliví biskupi už dali výzvu duchovným a veriacim, napomínali ich, aby všemožne podporovali každé úsilie úradov na obnovenie vojnou zničeného života.

Pri tejto príležitosti dovoľujeme si poukázať na niektoré opatrenia, ktoré sa veľmi boľne dotkli katolíckej verejnosti, napr. poštátnenie cirkevných škôl a internátov, mylne vysvetľovanie podpisovej akcie za cirkevné školy, rozpustenie náboženských spolkov a zhabanie ich majetku, prehliadky biskupských a farských úradov a zabavenie písacích strojov a spisového materiálu, zaistenie kňazov na jednoduché udanie, odopretie povolenia katolíckej tlače, ďalej nevyplácanie zákonom zabezpečenej kongruy.

Opätovne zdôrazňujúc svoju oddanosť Československej republike prosíme prijať našu úprimnú ochotu spolupracovať pre blaho slovenského národa.

Slovenský národný archív Bratislava, f. Úrad Predsedníctva Slovenskej národnej rady, Inv. č. 21, kart 1, č. 21/1945.

Dokument č. 20.

List A. Bahurinského V. Širokému z 24. augusta 1945.

Vážený súdruh!

Skúsenosti od bansko-bystrického povstania, priebeh a výsledky celoslovenskej pracovnej konferencie našej zjednotenej strany v Žiline, konanej v dňoch 11. a 12. VIII. 1945, nútia ma k tomu, aby som Ťa, ako predsedu strany, ako spoluväzňa, priateľa aspoň touto cestou vyhládal /keďže pre tvoju zriedkavú prítomnosť v Bratislave nemám možnosť sa k Tebe osobne dostať/ a ako jeden zo zakladateľov a vedúcich činiteľov ileg.(álnej) socialistickej skupiny čo najväčšie a najdôraznejšie Ťa upozornil na niektoré zjavy v našom vnútrostraníckom živote na Slovensku, do istej miery celej ČSR a upozornil Ťa na dôsledky, ktoré z nich môžu vyplývať.

Iste sa pamätáš, na čom sme sa boli ešte vo väzení dohodli, totiž, ako pôjdeme do záveru odboja, do povstania, keď nadíde čas, aké opatrenia urobíme, aby život na Slovensku a vôbec v novej ČSR pre široké vrstvy pracujúceho ľudu bol lepší, krajší a šťastnejší, za ktorý bolo hodné bojovať, trpieť a umierať.

⁴ Dokument je publikovaný aj v práci Vnuk, F.: Dokumenty o postavení katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1945 – 1948. Martin 1998, s. 19.

Po oslobodení celého Slovenska riadne a slobodne volení delegáti oboch ľavicových strán mali sa zísť na celoslovenskú prípadne na celoštátnu konferenciu, na ktorej by boli porokovali o možnostiach zlúčenia týchto strán v jednu stranu. Keď by výsledky tohoto rokovania boli bývali také, eventuálna nová strana v duchu naozaj ľudovo-demokratickom bola by bývala v stave prevziať záruku za úspešnú konsolidáciu pomerov na Slovensku a v celej ČSR, za vyriešenie pomeru Čechov a Slovákov v novej Republike a prirodzene, keď by sa bola docielila dohoda aj o tom, v akom pomere zúčastnia sa na vedení novej strany a v revolučných orgánoch verejnej správy oba tieto politické skupiny, zlúčenie malo byť prevedené. V opačnom prípade obe politické skupiny mali sa dohodnúť aspoň o najtesnejšom pracovnom súručenstve, ináč politicky každá z nich mala vystupovať samostatne.

Socialistická skupina za celú dobu svojej ilegálnej práce riadila sa týmito základnými smernicami a na poslednej porade oblastných dôverníkov konanej v júli 1944 v Bratislave v mojom byte, v tomto zmysle dala záverečnú úpravu svojim príslušníkom. V tomto zmysle hovorili sme aj s našimi priateľmi z občianskeho tábora a títo s nami súhlasili.

Iste sa pamätáš aj na to, že v auguste roku 1943 dohodli sme sa boli vo väzení na tom, aby sa splnomocnenci uvedených troch politických skupín zišli na záverečné rokovanie o všetkých otázkach spolupráce a prípravách na prevrat. Pre túto schôdzu splnomocnených zástupcov bolo stanovené aj heslo /Svetozár/. Medzičasom bol som z väzenia prepustený na slobodu a pre uskutočnenie tejto schôdze z našej strany som všetko zariadil, čakali sme len na určenie zástupcov komunistickej skupiny. Naša spoločná spojka - dozorca Polák - pri jednom stretnutí na môj dotaz, či si už určil vyjednávačov za komunistickú skupinu, mi oznámil, že s Tvojim odkazom bol už na dvoch miestach, ale že túto zodpovednú funkciu patriční nechceli prevziať. Čakal som ďalej, ale zmocnencov za komunistickú skupinu som sa nedočkal.

Na konci roku 1943 dozvedeli sme sa, že komunistická skupina znovu nadviazala spojenie s Ursínyim a spol., s ktorou skupinou po skúsenostiach z roku 1941 a 1942 si spoluprácu čo najrozhodnejšie odsúdil a naša skupina tiež nechcela s ňou nič mať. Vyjednával s ním s. Dr. Husák a spol. Zaujímal som sa u súdr.(uhov) komunistov, s ktorými som bol v spojení, menovite ale u súdr.(uha) Fera Schranka, ktorý mal s Tebou stále spojenie, či je to oficiálne vyjednávanie komunistickej skupiny s Ursínyim a či s. Dr. Husák je Tvojim oficiálnym vyjednávačom? Bolo mi rozhodne povedané, že nie a toto tvrdenie bolo mi zopakované menovite ešte aj začiatkom júla r.(oku) 1944. Naša skupina a veľká väčšina občianskych demokratov v dôsledku týchto informácií nezapojila sa do týchto vyjednávaní. Okrem uvedeného dôvodu mala k tomu ešte aj iné, vážne príčiny, o ktorých sa teraz nebudem zmieňovať.

Bez ohľadu na tieto vyjednávania pracovali sme poctivo ďalej a všetko pripravovali sme na ozbrojené povstanie, pre zahájenie, ktorého bol určený pád Krakova.

K ozbrojenému povstaniu došlo prv a hoci uznávam jeho veľký politický a vojenský význam pre Slovensko a ČSR, jednak ako priamy účastník tohoto povstania musím zdôrazniť, že po vojenskej stránke bolo nedostatočne pripravené a po politickej stránke urobili sme veľkú chybu, že sme sa príliš zavčasu začali politicky trieštiť - politikáriť. Pravdu mal istý ruský major, ktorý mi po potlačení povstania v horách povedal, že keby toto povstanie boli viedli ruskí dôstojníci, alebo medzi slovenských vojakov boli bývali zadelení ruskí vojaci, aspoň každý desiaty vojak aby bol Rus, že na stredné Slovensko žiaden Germán nebol by položil nohu. So silami, ktoré v B.(anskej) Bystrici boli k dispozícii, bolo možné túto časť Slovenska úspešne brániť do príchodu Č.(ervenej) A.(rmády). Pre tieto chyby vedúcich Slovensko muselo zaplatiť tak strašné obete a ja ako očitý svedok všetkého toho, čo a ako sa v B.(anskej) Bystrici dialo, musím súhlasiť s kritikou tohoto ruského dôstojníka. Mnohí z týchto neschopných dôstojníkov sú dnes povyšovaní, vyznamenávaní a mnohí skrachovaní politickí

činitelia tiež ostávajú na svojich miestach. O podrobnostiach sa Ti nateraz tiež nebudem zmieňovať, chcem len to zdôrazniť, že pokiaľ môj vplyv stačil, snažil som sa o nápravu u ss.(súduhov) Šmidkeho, Dr. Husáka, Ertla a iných a aj u vojenských činiteľov. Nepochodil som.

Čoho sa chcem obširnejšie dotknúť, je zjednotenie socialistickej a komunistickej strany v jednu stranu, v stranu komunistickú.

Bol som medzi prvými členmi SNP v B.(anskej) Bystrici, tak viem o všetkom, čo sa tam robilo.

Prvé pokyny na org.(anizáciu) verejnej správy /národné výbory/ ONV v B.(anskej) Bystrici, ktorý zastupoval ústredné revolučné vedenie, boli dané v zmysle dávnejšie prijatého dohodnutia ileg.(álnych) politických činiteľov, totiž, že národné výbory budú tvoriť 3 politické skupiny: komunistická, sociál.(istická) a občianska. Národné výbory z počiatku boli aj takto tvorené, len po príchode skupiny Dr. Šrobár, Ursínyi, Dr. Husák, Dr. Lettrich, nastala zmena, keď títo prehlásili, že za nový režim na Slovensku budú zodpovedať len 2 politické skupiny a to: občianska a komunistická, ktorá podľa tvrdenia s. Dr. Husáka je oprávnená vraj hovoriť aj za väčšinu socialistickej skupiny, za ktorej reprezentantov označil ss.(súduhov) Dr. J. Šoltésa a Dr. J. Čecha. Táto skupina mala mať zastúpenie v rámci

50%-ového zastúpenia komunistickej strany. Ostatným v B.(anskej) Bystrici prítomným činiteľom tejto skupiny bolo s. Husákom povedané, že sa musia dohodnúť s dvoma uvedenými. Za iných okolností neboli by sme si dali nikomu predpisovať, kto má právo zastupovať socialistickú skupinu, lebo o tom mohli rozhodovať len a len od oblastných vedúcich plnou mocou vybavení súduhovia a týmito ss.(súduhmi) Dr. Čech a Dr. Šoltés neboli. Ale uvážiac vážnosť situácie, keď nepriateľ útočil na nás zo všetkých strán, kedy bolo treba najpevnejšej jednoty v národe, všetci v B.(anskej) Bystrici prítomní poprední socialistickí pracovníci zišli sme sa pod Urpínom a dohodli sme sa na tom, že budeme jednotne vystupovať, i keď sme v ilegalite spolu nepracovali /totiž s Dr. Čechom a Dr. Šoltésom/ a v rámci bloku ľavice pre našu politickú skupinu budeme žiadať primerané zastúpenie /40-60%/. O zjednotení komunistickej strany so socialistickou stranou na tejto porade vôbec nebola reč, lebo k takémuto rozhodnutiu nemali sme žiadneho splnomocnenia, žiadneho práva. S návrhom na zjednotenie prišiel nečakane na porade s predstaviteľmi komunistickej strany len s. Ertl. /Na presný dátum sa už nepamätám, ale bolo to asi 31. VIII. alebo 1.-2. IX. 1944/. Ja som sa proti realizovaniu tohoto návrhu ohradil z dôvodov už vpredu uvedených, že totiž na takýto krok zmocnenia sme nemali. Ostal som v menšine. Keďže väčšina z prítomných socialistických činiteľov bola za zlúčenie, snažil som sa zaistiť aspoň vecné predpoklady pre toto zlúčenie, aby trvácnosť jeho bola náležito zaistená, aby to nebolo len chvíľkové manželstvo, ktoré pre vzájomné neporozumenie muselo by stroskotáť. O čo som sa snažil uvediem nižšie, ako sa mi to v originálnom zápise zachovalo.

V celku bola reč o nasledovnom:

1/ Určenie dát na zjednocovací zjazd. Určiť členov do spoločného prípravného výboru. Určiť člena do spoločného redakčného zboru.

2/ Ako pozvať delegátov okresov? Doručenie delegáčiek. Hradenie cestovného delegátom. Určiť kto povie prejav na zjednocovacom zjazde za socialistickú stranu.

3/ Zostavenie redakcie do spoločného časopisu „Pravda“.

4/ Uvažovať o definitívnom pomenovaní spoločnej strany. Brať v úvahu ohľady taktické.

5/ Určiť definitívny pomer zástupcov soc.(iálno) dem.(okratickej) a kom.(unistickej) strany v novom vedení.

6/ Určiť definitívny pomer zástupcov soc.(iálne) dem.(okratickej) strany k zástupcom kom.(unistickej) strany v SNR a v budúcom Národnom zhromaždení / 2/5 - 3/5-iny /. Výber osôb za soc.(iálne) dem.(okratickú) stranu je vnútornou vecou tejto skupiny.

7/ Doplnenie miest v SNR na 10 podľa dohodnutia na predporadách o splnutí oboch strán.

8/ Miesta povereníkov rozdeliť podľa uvedeného kľúča medzi obe politické skupiny.

9/ Vedúce sily do jednotlivých povereníctiev nech sú určené len po vzájomnej dohode. Od občianskeho bloku žiadať menovať len bezúhonných a nekompromitovaných ľudí z bývalého režimu. V prípade, že by občiansky blok pri obsadzovaní vedúcich miest tieto podmienky nerešpektoval, vetovať obsadenie týchto miest. Nepripustiť k uplatneniu osobné známosti a rodinkárstvo.

10/ Žiadať revíziu už dosiaľ obsadených vedúcich miest vo všetkých úradoch. Ihneď previesť nápravu.

11/ Zaviesť spoločné porady o programe a práci jednotlivých povereníctiev, o činnosti prezídia Rady, nestávať členov bývalej soc. skupiny pred hotové veci.

12/ Dožadovať sa prísnejšieho postupu proti previnilcom z minulého režimu. Pri zaistovaní nedbať priateľských intervencií.

13/ Navrhovať zriadenie spolku "Revolučných pracovníkov" ako vrcholnej organizácie pre usmernenie verejnej mienky, ktorý by zároveň bol spojovacím mostom medzi ľavicou a pravnicou.

14/ Vyniesť rozhodnutie o spôsobe prijímania bývalých príslušníkov soc.(iálne) dem.(okratickej) a kom.(unistickej) strany do novej spoločnej strany. Prijímanie nových členov, určiť im čakaciu lehotu.

15/ Intervencie obmedziť na minimum. Vôbec čo najmenej zavádzať starý nešvár bývalého režimu: intervencie vedúcich činiteľov strany za jednotlivcov. Treba ich odkazovať na úrady, prípadne na príslušné stranické a odborové sekretariáty.

Chcel by som však zdôrazniť, že na týchto poradách na nami vznesené požiadavky zástupcovia komunistickej strany ústami s. Dr. Husáka prehlásili, že však nás neoklamú, že sa dohodneme. Pravda, na písme nič nemáme.

V zmysle týchto ujednaní socialistická skupina mala mať 40%-né zastúpenie vo vedení strany, v SNR, v dočasnom parlamente, atď. Výber osôb na uvedené miesta bola vnútorná vec každej skupiny.

Aká je skutočnosť? Toto ujednanie nebolo dodržané hneď v B.(anskej) Bystrici, lebo dočasné vedenie strany bolo zostavené v pomere 2 : 1. Osoby delegovali sme si vtedy ešte sami. Tiež i prvých členov /8/ SNR určili sme si sami. Viac sa nás však nikto nespýtal, koho chceme mať za ďalších členov SNR a z dnešných vyše 40 členov tohoto zboru bývalí socialisti majú len 9 členov. Nikto sa nás tiež nespýtal, či súhlasíme s obsadením ústredného sekretariátu, oblastných a okresných sekretariátov, obsadením redaktorských miest v časopisoch strany, obsadzovaním jednotlivých povereníctiev a úradníckych miest /vedúcich/ v jednotlivých povereníctvách, ministerstvách, s návrhmi na povyšovanie dôstojníkov, atď. Neboli sme tiež informovaní o chystaných nariadeniach SNR, o počinoch vlády a pod. Skrátka boli sme odstavení na vedľajšiu koľaj v zmysle známej skúsenosti: „Murín vykonal svoje môže ísť!“

Chcel by som ešte zdôrazniť vážnu skutočnosť z B.(anskej) Bystrice čo sa týka nášho zjednotenia.

Nezodpovedá pravde, že temer všetky okresy boli zastúpené riadne volenými delegátmi a že títo so zjednotením súhlasili. Pravdou je, že len málo okresov bolo riadne zastúpené, ostatné okresy boli zastúpené náhodilými účastníkmi zjednocovacieho zjazdu z toho-ktorého okresu. Ale na predporade i tak sme boli zahrnutí najostrejšími výčitkami: „Kto nás oprávnil previesť zjednotenie pred oslobodením celého Slovenska?“ A podobné iné otázky. Ich výčitky boli oprávnené. Pri hájení zjednotenia mohli sme poukázať iba na súčasnú vojenskú situáciu, ktorá vyžadovala najväčšej jednotnosti, aby bola docieľená čo najväčšia odolnosť. Len takto spracovaní delegáti pred predporadou nerebelovali už potom na predporade zjednocovacieho zjazdu.

Stávať sa proti zjednoteniu na samom zjazde v skutočnosti bolo nemožným, nakoľko delegáti tam nemali slova, iba len vopred určení slávnostní rečníci a hostia. Zjednocovací zjazd staval delegátov proste pred hotovú vec, hoci pomer mal byť obrátený; najprv zjazd delegátov a len potom mohlo nasledovať event.(uálne) zjednotenie strán.

Po rôznych skúsenostiach v zjednotenej strane dochádza stále viac sťažností od spolupracovníkov z ilegality za skupinu socialistickú. Sťažujú si, že v spoločnej strane sú odstrkovaní, že sa im často a otvorene hovorí: „Vy ste bývalí socialisti, vy tam-lebo onam nemáte prístup.“ Takýchto sťažností dostal som mnoho z Považia, Nitrianska, Pohronia i z východného Slovenska. Na dôkaz skutočnosti uvediem aspoň jeden krikľavý príklad. V Trenčíne nášho bývalého oblastného dôvernika s.(úduha) Černíka, nepripustili ani do KNV⁵ hoci ním vykonaná práca a jeho schopnosti oprávňovali ho pred ktorýmkoľvek iným členom z Považia za zástupcu do SNR alebo za poslanca do dočas.(ného) spol.(očného) parlamentu. Zjednotená strana podľa výsledkov konferencie v Žiline na celom Považí a Nitriansku nedeleguje žiadneho bývalého socialistu do SNR alebo do pražského parlamentu.

Návrh žilinskej konferencie na vedenie strany, na zástupcov strany v SNR a do spoloč.(ného) zákonodar.(ného) zboru v Prahe je najokatejším príkladom toho, ako sa rýchlo zabudlo na sľuby z B.(anskej) Bystrice a ako ľahko a rýchlo majú byť bývalí socialisti hodení cez palubu, alebo odsunutí na vedľajšiu koľaj.

V užšom vedení strany z 10 členov býv.(alí) socialisti majú len 1. člena, v ústrednom sekretariáte žiadneho a mali by mať 1 a v užšom vedení 4. V širšom vedení majú 8 a mali by mať 16 členov. Do SNR z počtu 50 členov malo byť delegovaných 20, navrhnutých je 10 a do parlamentu miesto 20 len 6!!

Predtým sa nás nikto nespýtal, či s týmto návrhom súhlasíme alebo nie. Okrem toho je pravdou, že z navrhovaných údajných socialistov neboli všetci socialistami, prípadne aktívnejšej práce v ilegalite sa z nich niektorí vôbec nezúčastnili, iní zase ešte pred rokom 1938 boli prešli ku komunistom, iných zase široká social.(istická) verejnosť z minulosti vôbec nepoznala, lebo aktívnejšie v strane nepracovali.

Vedúci činitelia komunistickej strany na žilinskej konferencii dopustili sa ešte aj tej okatej nespravodlivosti, že mňa ako jedného z vedúcich činiteľov ileg.(álnej) social.(istickej) skupiny vôbec hodili cez palubu. Nikdy som nehľadal osobných výhod a netískal sa tam, kde nemám miesta, v danom prípade v ilegalite vykonaná práca za obnovu ČSR ma mravne plne oprávňuje k tomu, aby som sa čo najenergickejšie ohradil proti takým pokusom vedúcich činiteľov KSS, aby som nebol pripustený ako zástupca ľudu na tie miesta, kde sa bude rozhodovať o jeho osude na celé stáročie, keď v dobách neslobody za tento lepší jeho osud som bol väznený, trýznený, súdený a svoj život i život svojej rodiny vystavil nebezpečiu smrti.

⁵ KNV – krajský národný výbor. V tom čase však takáto inštitúcia neexistovala.

V mojom prípade nejde len o moju osobnú záležitosť, ide o záležitosť celej socialistickej skupiny, ktorú som so spolupracovníkmi organizoval a viedol, a ktorá pri oslobodzovaní ČSR vykonala tak záslužnú prácu ako ktorákoľvek iná politická skupina.

Podobné počínanie vedúcich činiteľov KSS voči bývalým socialistom označujem za nespravodlivé a krátkozraké, zjednotenej strane za škodlivé. Len málo súdruhov z KSS je oprávnené mi povedať: "V ilegalite vykonal som viac užitočnejšej práce ako Ty!" Medzi bývalými socialistami pre vyššie opísané príčiny i tak je veľa otvorenej nespokojnosti a keď teraz po žilinskej konferencii strany a banskobystrickej voľbe členov do pražského parlamentu a do SNR zistia ďalšie skutočnosti, ktoré sú zrejším dôkazom toho, že bývalí socialisti sú vedomé odstrkovaní na vedľajšiu koľaj, nespokojnosť a tá stúpne. Ako sa táto nespokojnosť môže prejaviť, nemožno dnes ešte naisto určiť. Možností je viac: odchod do bezpartajnosti, hlásenie sa do radov DS, ako to už viacerí urobili, ale je možný aj taký prejav nespokojnosti, že sa budú dožadovať rozluky nepodareného manželstva a budú sa snažiť ísť pod vlastnou firmou, vlastným práporom do ďalšej práce za krajší zajtrajšok národov ČSR, ako je tomu v českých zemiach. Pričom nepochybujem, ak by sa k takejto rozluke, že by súručenstvo ľavicového bloku bolo tak tesné a úprimné, ako je tomu v Čechách a na Morave a ako sme to spolu ešte vo väzení plánovali.

Súdruhu! Si predsedom strany. Máš veľkú zodpovednosť za všetko to, čo sa v rámci tejto strany deje a menom tejto strany koná. Ale máš aj veľké možnosti nápravy. Ja Ťa týmto mojím obširným listom o takúto nápravu žiadam, kým nie je neskoro. O nič iné mi nejde, len aby si sa pričínil o poctivé dodržanie ujednaní a sľubov, na základe ktorých došlo k zlúčeniu dvoch marxistických strán v jednu stranu, v stranu komunistickú.

Chcem veriť, že tak urobíš, čím by moja osobná úcta k Tebe len stúpila.

Súdružsky Ťa zdraví

Tvoj Bahurinský.

24. augusta 1945

Slovenský národný archív, Bratislava, fond Sociálna demokracia na Slovensku, a. j. 1.

Dokument č. 21

Obežník Demokratickej strany o obmedzení počtu manifestácií z 20. septembra 1945

Číslo: 4.621/1945

V Bratislave, dňa 20. septembra 1945

Vec: Poriadanie manifestácií DS,
organizačné práce

O b e ž n í k č. 11/45/org.

Expozitúram ÚS (Ústredného sekretariátu) DS v Košiciach, Banskej Bystrici a v Žiline